

Ն Ի Ժ Ե Ի Ա Ր Է Լ

ԽՈՒՑԱԳԻՐ-ՆԷԱՆ ԱՐԱՐԱՍ ԿԱՏԱԳԻՐՈՅ

Օրիական դպրոցն Նիժու, իւր առաջին տարուայ չորանը լրացնելով՝ երկրորդ տարին մտնելու բաղտաւորութիւն ունեցաւ. արդարեւ բաղտաւորութիւն ասելու իրաւունք ունիմ, որովհետեւ շատերը թէ նոյն բնակիչներէից, և թէ՛ ուրիշները՝ յոյս չունէին որ դպրոցը մի կամ երկու ամսից աւելի շարունակելու է անվերջով իւր գեղեցիկ ընթացքը՝ Խնամատար Հոգարարձուաց աշխատասիրութեամբ. ես իմ դիտողութիւնս տեղական բնակչաց վերայ այսպէս ունիմ, թէ՛ նոքա տգիտութեան և անուսումնութեան հարկից ստիպուած, կուրօրէն խորխորատների մէջ էին զորվում ակամայ կամօր, իսկ այլոց վերայ այլ իմն եղանակ. Աւերոյիշեալ դպրոցը այժմ իւր երկրորդ չորանի մէջ՝ ևս քան զէս յառաջադիմութեամբ պէտք է փայլի, փան զի ուսման ճաշակը արդէն սակաւ ինչ սոսա՞ծ են մեր Նիժու ազգայինը։ Աշակերտաց թիւը օր աւուր աւելանում է՝ և բաւական յառաջադիմութիւն է գտնվում աշակերտաց մէջ, և հոգարարձուք ազգասիրարար իւրեանց հոգացողութիւնը կրկնապատկել են դպրոցի վրայ՝ նորա բոլոր կառավարութիւնը բարեկարգութեան մէջ դնել։

Միւս չորակայ բնակիչները տեսնելով նոցա փայլել և հոգի և ուսման յառաջադիմութիւնը, նոյնօրինակ բնկերական միարանութիւն կազմելու վրայով խօսակցութիւններ է լինում, ինչպէս այժմ Արեւու մէջ՝ քանի մի ազգասէրք ուսման եռանդով փառուած ի զուրհ հանեցին իւրանց դիտաւորութիւնը դպրոցի բացման համար, և արժանացան Աւհափառ Կաթողիկոսի օրհնութեան Կոնդակաւ օրհնուելու։ Նրբ նոր ի նորո՞ւ ուսման եռանդը արժարժվում էր ժողովրդոց մէջ՝ այս գեղեցիկ գործի ընթացքին խափանարար լուրեր հնչեցնէ՞ որպէս թէ՛ դպրոցը նիւթական միջոցներ չէ՛ ունենալու իւր յաջողակ յառաջադիմութեան համար, և թէ՛ ժողովուրդը դպրոցաց կառավարութեան մասին՝ միանգամայն ունենալու է հոգեւոր արդիւնքն։ Ես ևս լսելով բաւականին զայնպիսի տաճար համարում էի նոցա դիտաւորութիւնը՝ ունեցողի լինելով անհաստատ ձայներու որ նոքա եկեղեցական կառավարութեան նիւթական միջոցներ, որպէս թէ՛ հարուած հասցնելու, դիտումն ունին, և պարսաւում էի զնոսա մեղադրանք. բայց այժմ տեսնում եմ, որ ամենը ազգին սիրտը և ոգին պղտորող՝ և ազգայնոց եռանդը ցրտացնող ձայներ են եղել, հակառակ գաղափարի տէր անձներից յառաջացած, փան պի անհասարին է նկատել կամ զոնէ մտքէ անցկացնել այդպիսի այլ ընդ այլ միտքեր, մեր սիրելի ազգային եղբարց մէջ։ Կենդրեմ Արարող ամսագ-

րից իմ այս նամակը տպագրութեամբ հրատարակելու արժանի համարի՝ ի խրախոյս մեր Նիժու բարենախանձ ժողովրդոց և ազգասէր հոգարարձուաց։

Յ. Արեւուրիւն

Ի 10 Ն Արեւի 1871 - 4

Ի Գ Ն - Ի Ի

Թ Օ Փ Ա Ռ Լ Ի

ԽՈՒՑԱԳԻՐ-ՆԷԱՆ ԱՐԱՐԱՍ ԿԱՏԱԳԻՐՈՅ

Ի վաղուց հետէ սիրտս մի անհամբեր տենչանք լցուած հրապարակաւ կամենում էի յայտնելու իմ ուրախառիթ գգացմունքը. բայց գործոցս անընդհատ զբաղմունքը արգելադիմ էր լինում շուտով կատարելու այդ վերջապէս գտայ այս բարեկատեհ ժամը, որի մէջ իմ հետաւոր եղբարցս ի լուր ահա յիշում եմ այն ի վաղուց գգացածս բերկրառիթ ցնծութիւնը, որին նոքա ևս հաղորդակից լինին։

Անմահ բնութիւնը տեսանելով մեր թշուառ Ազգի խղճալի դրութիւնը, պարգևեց նորան Գէորգ Դ. Սրբազնասուրբ և Աւսումնասէր Հայրապետը, Աւհ. Հայրը Գահը բարձրանալուց հետէ անդուլ և անդադար աշխատում է լրացուցանելու նորա ամենահարկաւոր կարիքը, այն է Աւսումնական պակասութիւնը։ Քաղաքների ուսումնարանների բարեկարգելուց զինի այժմ գիւղերը ևս յետ չեն մնում այդ կարեւոր գործից, ինչպէս հսկողագէտ սուրբ Հովոսի բարի կամօք անցեալ նոյններամսոյ մէջ իրագործուած տեսաւ նոյն առաջնական գործը Հիւրակմանու Թօփառի գիւղը ևս։

Հարկէ Աւհափառ Հայրը լաւ է հասկանում թէ ի՞նչ է նշանակում "լաւ է անուն բարի քան զմեծութիւն աշխարհի" ասած բանը, և իսկապէս այդ դիտաւորութեամբ իւր ամենաբարձր և դժուարատար պաշտօնը ընդունելուց հետէ աշխատում է տիւ և գիշեր անքուն հսկողութեամբ։ Արդէն ժրջան երկրագործը սերմանում է մեծ քրտնաթոր աշխատանք, բայց ամենաստեղծն Աւստուած անվարձ թողնելու չէ իւր ամենաազատ գրթութիւնից, անշուշտ իւր սերմանածը կատարելագործած տեսանելով՝ ուրախանալու է շատ։

Միւսնոյն սերմերից ընկնելով Թօփառի Հայազգի ժողովրդականաց մէջ, պտղաբերութեան արգասիք ունենալու, այժմէն ակն յանդիման երևում է, որ բաց արնցին Աւսումնարան երկու սենեակից բաղկացած, բերել տուին նաեւ ուսուցիչներ, չեմ մոռանալու նոյն գիւղացւոց մանաւանդ Տանուտէր Պ. Մանուկ Արրահամանի և նորա օրգի Բարեկրօն Սարգիս քահանայի աշխատութիւնը, որոնք հայում են Աւհափառի բուն նպատակին, արդարեւ զովութեան արժանի են։

Անքի տալով նամակիս խնդրում եմ երկար կեանք Անհատու սուրբ Հօրը մշտապէս իրագործելու իւր ազգագոյն տնայտակները, ձեռամբարկելուն Հոգեւորականաց և բարեպաշտ իշխանաց:

Նալարէի Տաճարի Յանգիւնի
Նալարէի Տաճարի

16 Ապրիլ 1871

Ստեփանապոլիս:

Օ Հ Ա Կ Ա Ն

Խաչատուրեան Արարատ Անգիրոյ.

Այս գիւղը՝ համարեա թէ մեր ազգութեան պէս հնութեանց մայր կ'հաշուի ի մէջ ամենայն գիւղօրէից. կ'անուանի սա Օշ. ական, արդարեւ համաձայն իւր անուանակոչութեան երանի աչաց նոցա՝ որք կ'տեսնան այս զրախտաւայր գիւղը. ազգասէր անձանց հայրենաց հնութիւնք ցոյց տալու համար՝ սա մէկ անջինջ արձան կանգնած կայ Հայաստան աշխարհին՝ ի մէջ համայն գիւղօրէից. հայրենասէր անձր կարող է քաղցր և անորժ նիւթերով մի ամբողջ գիրք յօրինել տրա բոլոր հնութիւնից, ուղիղ ստորագրութեամբ Այս գիւղը շինված է Գասաղ գետի հիւսիսային ձորաբերին: Սորա արեւելեան կողմն կ'գտնուի Դիտանոց անուանեալ բլուրը, որոյ գագաթից զիտող անձի աչաց առաջ կ'պատկերանայ Արարատեան աղինաւայր դաշտը, կ'երևին Ս. Էջմիածին և միւս վանօրայք, կ'երևի նոյնպէս Գասաղ գետի հեղասահ քաղցր պտորոտով երթալը տեղոյս ձորերի միջէն և ընկերանալը Մեծամորին գետի հետ՝ և ի միասին հիւր լինելը զրախտաբուրդ Նրասիս գետին. այս բլուրոյս ստորոտին է գիւղիս գերեզմանոցն. այդիքը կ'գտնուին կից գիւղին դէպ ի արեւմուտ և հիւսիս, որոց երկը կողմն պատած է ձորով: Այս գիւղի արեւելեան մասի մէջ կ'գտնուի բազմաշխատ Նրասիս Մարութ Թարգմանչի գերեզմանը. որոյ Եկեղեցին բոլորովին անշուք գրութեան մէջ է, որոյ ամեն կողմից երկնաբերձ որմերը քակուած շատ տեղեր մեծամեծ ճեղքուածներ բացուած և կիսակործան որմոց անկիւններով երայ արաղիկներից շինուած որմեր և նոցա աղբերով նորին շքեղութիւնը տեղեցւորած կայ. տեղոյս բնակիչները որչափ կարողութիւն ունեցել են՝ առանց խնայելոյի գործ են դրած՝ իւր շինութիւնէն ԿԿԿ թուէն մինչև ցայժմ, և Ս. Էջմիածինն միշտ օգնութիւն է արած նոցա՝ բայց միով բանիւ պարտական են Հայոց, Արաց և Աղուանից ազգերը, որոնք իւրեանց զրաւոր լուսաւորութեան առիթ կողք բազմերախտ Թարգմանչի գերեզմանը այսպիսի անշուք և աննշան գրութեան մէջ կ'պահեն՝ եթէ մի օտար Ազգ՝ երբ տեսնէ Ս. Եկեղեցիս Մարութեայ այս-

օրին, նա ամիստեղով անարգանք պիտի չկարգայ այս երկը ազգացս կ'թողում նրաբնին զատողութեան ճշմարտաւէր բանադիտաց:

Եկեղեցւոյս հարաւային դռան հանգէպ կ'գտնուի նորաշէն Մարութեան Աւսումնարանը, երկարկեան շինուած. ունի ընդարձակ պատշգամբներ հիւսիսային և հարաւային կողմերին. խիստ զուարճայի տեղ է այս Աւսումնարանը, վասն զի հարաւային կողմից մօտ է Գասաղ գետի ձորաբերանը, որ տեղից գետի քաղցր խոխոջիւնը և թմնոց ոգեշարժ երգերը մէկ ուրիշ աշխոյժ կ'ուրիշ աշակերտաց անմեղ սրտերին և անոյշ զեպիւնէն էլ իւր կենսացութիւն զովութիւնը նոցա բաշխելէն չի դադարել. ունի բաւականաչափ աշակերտք, նոյնպէս և ուսուցիչ: Նորքեցի Սիմեոն Աստուածատրեան, որ է եկած այս մօտիկ օրերիս, բայց ամիսս

Ամիսս 17ին եկին մի քանի հայրենասէր պատուաւոր անձինք, որոց անուանքն են Գաբրիէլ Սմայտեանց Նախիջևանցի, Միքայէլ Տէր Արարատեան և Սիսակ Բզնուէի, որոնք շատ մանրամասնաբար Եկեղեցւոյս հնութիւններին տեղեկանալէն զինի՝ եկին ուսումնարան. և բաւականաչափ հարցաբնութիւն արին աշակերտաց և գտան յառաջագէժ իւրեանց Հայոց և Ռուսաց ուսանելի առարկայից մէջ, և ապա սկսեցին երգ երգել տալ, որոնք երգեցին ուսումնասէր բարեշնորհ Սրբատեանց Մարութ վարդապետի յօրինած երգը, որ համարեա թէ ամենն էլ բերան գիտէին. զոր արժան կ'համարիմ ընդ սմին գրել ամբողջապէս: Յետոյ շնորհակալութիւն մատուցին Հոգաբարձուաց և եկին դուրս. բայց ծանապարհին շատ ցուելով խնդրեցին նորանցից հոգս տանել արժանաւոր ուսուցիչ գտնելու. սաաց նոցա այս հետեւեալ խօսքը: Պ. Հոգաբարձու Մկրտիչ Տէր Մարութեան Մօրիկեանց, Միքայէլ՝ մերուտ մնարանը՝ մեծայայտ եմք որ Նորին Անհատութեան շնորհիւ օրրստօրէ պայծառ անալու է, և ունմք բերել տալ Նորին շնորհիւ արժանաւոր ուսումնագէտ և լեզուագէտ ուսուցիչ. որով մեր զաւակները փոքր ինչ ուսման քաղցր անորժակը առնելով կ'տեսնենք նոցա վերայ մէկ ուրիշ քաղաքական շնորհք փայլած, վասնորոյ և միջ չենք զլանալ մեր կամաւոր հոգաւորութիւնը նորանցից: Ո՛հ այս սրտաւոր հոգաւոր շարժեցին սիրտս և առիթ եղան համառօտակի խօսելու Մարութեան Եկեղեցւոյ և Աւսումնարանի վերայ, զիս խնդրեմ ընդունել յէջս պատուական Արարատ լրագրոյդ:

Գ. Ե. Բ. Տ. Յարութեան Մօրիկեանց

Ի 24 Ապրիլ 1871 - Դ

Ստեփան